

Lucjan Turowski

**SPOŁECZNO-
WYCHOWAWCZE
FUNKCJE
DANISKICH
UNIWERSYTETÓW
LUDOWYCH**

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

motto:

„Nigdzie indziej nie dane było tak wspaniale wzrastać, jak wówczas pod dachem Uniwersytetu Ludowego, gdzie każdy nowy dzień był obiecującym wejściem w nowy świat. W uniwersytecie ludowym po raz pierwszy otworzono mi oczy na całe istnienie (...) Okazywane nam, młodym ludziom ciepło, które znaczyło dla nas jeszcze więcej niż wiadomości, jakie zdobywaliśmy, było uosobieniem ducha wpajanego przez uniwersytet ludowy – ducha pełnego młodości i przyszłości. On wychodził od nauczycieli i promieniował na nas, wywodzących się ze wszystkich stron kraju, od pług, z łodzi rybackiej i z warsztatu. Przyszliśmy tu nie, aby uczyć się dla chleba, lecz by zaspokoić ten szalony głód. Obecnie nic tak nie żyje we mnie, jak wspólne życie z innymi młodymi ludźmi, nasze zebrania i dyskusje, nasze małe grupy na poddaszu – gdzie do późnej nocy dyskutowaliśmy wzajemnie ze wszystkimi o nurtujących nas problemach“.

Martin Andersen Nexø
(wychowanek Uniwersytetu Ludowego w Askov)

Wstęp

Duńskie uniwersytety ludowe znalazły trwałe miejsce w tradycji kulturalnej współczesnego świata. Są dla wielu narodów i krajów interesującym doświadczeniem, wzorem ideowym i pedagogicznym, potwierdzeniem słuszności koncepcji Grundtviga, przykładem trafnego rozumienia prawidłowości rozwoju kultury i oświaty. Stanowią bezcenne źródło inspiracji dla podejmowania i rozwiązywania problemów rozwoju kultury i oświaty w wielu społeczeństwach.

Wśród wielu różnych wartości, wypracowanych w duńskich uniwersytetach ludowych, szczególne miejsce zajmują doświadczenia ideowo-wychowawcze. Ich przydatność dla realizowania nowoczesnych koncepcji wychowania człowieka uspołecznionego jest niezaprzeczalna.

Doświadczenia te wymagają jednak pogłębionych studiów, badań i wnikliwych ocen umożliwiających wielostronne twórcze wykorzystanie ich np. w procesie tworzenia kultury socjalistycznej, w której — powstałe w uniwersytetach ludowych zasady i metody wychowania demokratycznego — posiadają szczególnie duże znaczenie. Doświadczenia te wymagają prawidłowej, marksistowskiej analizy, diagnozy i oceny ukazującej te elementy, które są wynikiem rozumienia potrzeb ludzi, dążących do rozwijania swej osobowości, do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym i kulturalnym.

Z tych względów podjęcie zagadnień społecznej i wychowawczej roli uniwersytetów ludowych ma na celu właśnie wydobyć, opisać i wyjaśnić treść tych wartości, które zostały wypracowane przez ruch duńskich uniwersytetów ludowych.

Dla polskiej oświaty jest to zagadnienie posiadające duże zna-

czenie teoretyczne i praktyczne. Jesteśmy bowiem jednym z tych krajów, w których idea Grundtviga i doświadczenia duńskich uniwersytetów ludowych znalazły odzwierciedlenie w niektórych szkołach rolniczych i uniwersytetach ludowych, w tym w oryginalnej koncepcji uniwersytetów Ignacego Solarza.

Podając zagadnienie społecznej i wychowawczej roli duńskich uniwersytetów ludowych, badając ich programy, dorobek wychowawczy, tradycje i funkcjonowanie społeczne, starałem się wyjaśnić, jakie są źródła tych nie mających precedensu w historii oświaty dorosłych sukcesów. Czy są one wynikiem realizowania koncepcji wychowawczej Grundtviga, czy też są rezultatem ofiarnego i ideowego zaangażowania tysięcy działaczy oświatowych prowadzących działalność w tych placówkach?

Starałem się też prześledzić te mechanizmy pedagogiczne i społeczne, których funkcjonowanie wpłynęło korzystnie na skuteczne kształtowanie zainteresowań i aspiracji społecznych wychowanków uniwersytetów ludowych. Zapoznając się z dorobkiem tych placówek dążyłem także do tego, aby zbadać warunki, w których uniwersytety ludowe uzyskiwały uznanie społeczne i akceptację środowiska.

W kręgu moich zainteresowań badawczych znalazły się również takie istotne dla wyjaśnienia społecznej i wychowawczej roli uniwersytetów ludowych kwestie, jak: atmosfera moralna w tych placówkach, zasady programowania działalności dydaktyczno-wychowawczej, rola wybitnych osobowości nauczycieli, a także zagadnienie metod i form urzeczywistniania celów wychowania.

Włączenie wymienionych kwestii do zakresu moich badań jest związane z koniecznością dotarcia do tych założeń, dziedzin i zasad działania uniwersytetów ludowych, których poznanie warunkuje wykrycie prawidłowości pedagogicznych, mających charakter uniwersalny. Ustalenie takich prawidłowości może umożliwić ich upowszechnienie, wskazać na wielorakie zastosowania tkwiących w nich doświadczeń i współzależności.

Autor składa serdeczne podziękowanie prof. Cz. Maziarzowi i prof. T. Wujkowi za cenne uwagi zawarte w recenzjach.

Spis treści

Wstęp	7
I. Przegląd badań nad duńskimi uniwersytetami ludowymi	9
II. Metodologia badań empirycznych autora	34
1. Uzasadnienie wyboru tematu	34
2. Przedmiot badań	36
3. Hipotezy badawcze	38
4. Metody, techniki i teren badań	38
III. Geneza i rozwój koncepcji uniwersytetu ludowego	44
1. M.F.S. Grundtvig, jego działalność społeczno-wychowawcza i naukowo-popularyzatorska	44
2. Idee wychowawcze M.F.S. Grundtviga i jego krytyka tradycyjnej szkoły	55
3. Poglądy filozoficzne i społeczne M.F.S. Grundtviga	66
4. Grundtvigowska koncepcja wyższej szkoły ludowej (uniwersytetu ludowego)	74
5. Rola historii i tradycji narodowej w procesie wychowania — uniwersytet ludowy jako „szkoła budzenia”	87
6. Powstanie uniwersytetu ludowego w Rødding (1844)	98
7. Działalność Kristena Kolda (1816 - 1870) i jego uniwersytet ludowy (1851 - 1870)	103
IV. Rozwój uniwersytetów ludowych po roku 1864	111
1. Wychowawcze i praktyczne znaczenie programu UL dla uczestników kursów	113

2. Wpływ UL na kulturę środowiska rolników	115
a) Społeczne i kulturowe potrzeby chłopów i udział UL w ich zaspokajaniu	115
b) Ocena oddziaływania uniwersytetu ludowego na kulturę środowiska rolników	121
V. Uniwersytety ludowe po roku 1918	125
1. Rozwój uniwersytetów w latach 1918 - 1939	125
2. Uniwersytety ludowe w okresie drugiej wojny światowej	133
VI. Uniwersytety ludowe po roku 1945	138
1. Wiadomości ogólne	138
2. Niektóre zagadnienia pracy dydaktyczno-wychowawczej w duńskich uniwersytetach ludowych	143
a) Stan nauczycielski	143
b) Formy i metody działalności dydaktyczno-wychowawczej	145
c) Swoistość oddziaływania wychowawczego nauczyciela w UL	150
3. Ogólnokształcący charakter uniwersytetów ludowych a ich dodatkowe różnicowanie programowe	154
a) Uniwersytety ludowe w roku oświatowym 1963/64	154
b) Międzynarodowy Uniwersytet Ludowy (MUL) w Helsingør (Elsinore)	155
4. Podróżujące uniwersytety ludowe (PUL)	159
a) Wiadomości wstępne	159
b) Program i zadania PUL (na przykładzie Den rejsende Højskole Tvind)	161
c) Zasady działania PUL Tvind	167
d) Ocena działalności PUL	172
5. Uniwersytety ludowe w roku oświatowym 1979/80	173
VII. Społeczno-demograficzna charakterystyka uczestników kursów UL w latach oświatowych 1962/63 — 1977/78	183
1. Liczba słuchaczy uniwersytetów ludowych i ich wiek	183
2. Wykształcenie uczestników kursów	184
3. Zawód rodziców uczestników kursów	186
4. Uczestnicy kursów według krajów i kontynentów	188
5. Uczestnicy kursów według określonych kierunków kształcenia	190
6. Uczestnicy tzw. krótkich kursów, organizowanych w uniwersytetach ludowych	191

VIII. Struktura motywów uczenia się uczestników kursów UL i ich społeczno-demograficzne i zawodowo-kulturowe uwarunkowania	198
1. Wprowadzenie	198
2. Struktura motywów uczenia się a płeć	199
3. Struktura motywów uczenia się a stan cywilny	206
4. Struktura motywów uczenia się a wiek	209
5. Struktura motywów uczenia się a narodowość	212
6. Struktura motywów uczenia się a wykształcenie	214
7. Struktura motywów uczenia się słuchaczy, których rodzice są wychowankami UL	218
8. Struktura motywów uczenia się a wykonywany zawód rodziców badanych słuchaczy	219
9. Struktura motywów uczenia się a wykonywany zawód badanych słuchaczy	223
IX. Wartości wychowawcze i poznawcze UL w opinii uczestników kursów badanych techniką wywiadu	229
X. Uniwersytety ludowe jako twórczy czynnik oświaty dorosłych wpływający na kształtowanie systemu edukacji ustawicznej	237
XI. Zagadnienie twórczej adaptacji doświadczeń duńskich uniwersytetów ludowych do warunków polskich	248
XII. Ideologiczna ocena ruchu uniwersytetów ludowych w Danii	261
Zakończenie	266
Aneks I. Wiadomości o historycznym rozwoju Danii	268
Aneks II. Przepisy prawne zapewniające uniwersytetom ludowym pomoc państwa	278
Bibliografia	282